

УДК 81'255.2:[6+004

МАШИННИЙ ПЕРЕКЛАД: «ЗА» І «ПРОТИ»**Муратова В.Ф.**

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

У статті досліджено проблеми машинного перекладу, розглянуто позитивні й негативні аспекти використання комп'ютерного перекладу у професійній діяльності. Комп'ютеризація інформаційних технологій стимулює розвиток мовознавства, а саме прикладної лінгвістики, що стає предметом сучасних досліджень та розвідок. Значна увага у публікації зосереджена на проблемах застосування сучасних систем машинного перекладу при відтворенні текстів різних функціональних стилів.

Ключові слова: машинний переклад, перекладацька діяльність, комп'ютеризація інформаційних технологій, функціональний стиль, редагування перекладу, якість перекладу.

Вступ. Використання програмного забезпечення може спричинити величезні проблеми перекладачів. Причиною цього є практично невичерпні можливості мови. Лінгвісти припускають існування так званої «вродженої» граматики, яка притаманна всім людям від початку їх існування. Малюки вивчають мову, несвідомо класифікуючи все, що воничують. Слова та правила, які вони систематизують, лише в окремих випадках суттєво різняться від мови до мови. Проте всі мови мають спільні структури, так звані глибинні структури мови. Прості програми перекладу базуються лише на поверхневих структурах, тому більшість систем машинного перекладу просто відтворюють слова буквально. З іншого боку, комп'ютеризація сучасного перекладу заощаджує час. Відповідно до цього перекладачів вдається обробляти більше інформації ніж раніше.

Постановка проблеми: комп'ютеризація інформаційних технологій сприяє прискоренню перекладацького процесу. При цьому виникають певні закономірні труднощі, пов'язані з недосконалістю перекладацьких систем, а також з необхідністю підготовки фахівців, які спроможні працювати з цими системами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Початком системного підходу до машинного перекладу можна вважати січень 1954 року, коли Джорджтаунський університет у співпраці з ІВМ показав можливість машинного перекладу. Ця система мала лише шість граматичних правил і 250 лексичних одиниць у словнику. Переклад був зроблений з використанням ЕОМ ІВМ 701, який було запущено у 1953 році. Після цього експерименту міністр оборони США Д. Харкін запропонував фінансову допомогу у створенні проекту механічного перекладу, що призвело до розробки нової перекладацької системи, проте у лексикографічному напрямі, де кожне слово мало зв'язок з правилами і нормами мови. Тобто аналіз синтаксичних структур залишився поза увагою.

Як стверджує Янковець А.В., після цього експерименту американців на зміну системам послідовного перекладу прийшли системи наступних поколінь, де переклад здійснювався від мови до мови на рівні синтаксичних структур [2, с. 234].

Серед вітчизняних дослідників систем машинного перекладу потрібно назвати Кулагіну О.С., Галактіонова В.А., Бакулова А.Д., Клишинського Е.С., Андреева А.С. та інш. В свою чергу іноземні науковці невпинно розвивали та продо-

вжують систематизувати й удосконалювати підходи до аналізу машинного перекладу (Ахім Б., Торстен Б., Коен Ф., Кренц М., Шефер Ф. та ін.).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Необхідність автоматичного перекладу пояснюється сучасними тенденціями: швидке розповсюдження Інтернету, політична інтернаціоналізація та економічна глобалізація збільшують потребу в комп'ютерному текстовому перекладі. Лінгвістичні бар'єри повинні зникати, оскільки поширення Інтернет-користувачів не є гарантією успішного спілкування. Інтернет вже містить понад 800 мільйонів сторінок матеріалу. Хоча інформація була доступна й раніше, проте переважно англійською мовою, в той час як зараз інші мови швидко набирають важливості.

Користувачі Інтернету, які не володіють іноземними мовами, майже повністю позбавлені деяких можливостей та інформації. Особливо наукові дослідження сучасності, надбання наукової думки зазвичай друкуються іноземними мовами. Також веб-сайти, які допомагають з технічними проблемами; сайти, присвячені новинам; сторінки інтернет-магазинів – представлені англійською або місцевою мовою.

Цей величезний ринок праці стоїть перед обмеженою кількістю перекладачів. Згідно з дослідженнями ринку, потреба у перекладах зростає набагато більше, ніж кількість перекладачів. Залежно від труднощів перекладач потребує близько однієї години для перекладу текстової сторінки. Системи машинного перекладу за цей час здатні обробити в сто разів більше інформації.

Економія часу та підвищення продуктивності відіграють все більш важливу роль у торговельних компаніях. Проте зовсім інша справа із художніми творами, де експресивність мовлення ускладнює процес відтворення більшості художніх засобів. На думку Періжняка М.М. труднощі, що не дозволяють сучасним системам машинного перекладу ефективно працювати із художніми творами наступні:

- нездатність систем машинного перекладу ефективно перекладати авторські художні засоби;
- труднощі перекладу фразеологізмів та крилатих виразів;
- проблема передачі авторського стилю у перекладі художніх творів;
- необхідність зробити текст перекладу милозвучним і зрозумілим для читача;
- важливість збереження художньої цінності твору [1, с. 69].

Окрім основних правил граматики вихідної та цільової мов, а також винятків із цих правил, вдала система машинного перекладу повинна містити словник з інформацією щодо частини мови, контекстуальних значень слів в залежності від ситуацій, граматичних категорій слів тощо.

Таким чином, фактичний переклад комп'ютерними системами повинен відбуватися у декілька етапів:

1. Лексичний переклад. Кожне слово має свій переклад в залежності від контексту. Тут програма повинна враховувати не тільки граматичні властивості, але й додаткову інформацію, що зберігається для кожного слова в словнику. Чим більше інформації записано для кожного слова, тим більш обґрунтовано обирається програмою варіант перекладу.

2. Структурний переклад. Програма здатна підтримати правильний порядок слів у реченні та здійснити подальші необхідні зміни у структурі речення/тексту. Нарешті, програма опрацьовує переклад у кінцевому його вигляді [3, с. 238].

Основна проблема, на наш погляд, полягає в тому, що художній переклад, як унікальна сфера професійної діяльності перекладача, й досить залишається за межами можливостей сучасних перекладацьких програм.

Мета статті: систематизувати проблеми машинного перекладу та окреслити основні напрями подальшого дослідження у цій галузі.

Виклад основного матеріалу. Хоча у художньому перекладі, на даному етапі розвитку комп'ютерних систем, вживання автоматичного перекладу вбачається неможливими, існує безліч інших сфер його застосування.

Однією з галузей вживання машинного перекладу є міжнародна комунікація через електронні листи або ділове листування. Редагування перекладу необхідно здійснювати у будь-якому разі, проте таке спілкування відбувається швидше.

Ефективним є застосування автоматичного перекладу у технічних тексах, наприклад: документація, посібники, інструкції з експлуатації тощо. Особливо вдалими такий переклад є завдяки базам даних та вживанню вже раніше перекладених текстів.

Переклад веб-сайтів в реальному часі та онлайн-чатах полегшує процеси інтеркультурної комунікації.

Проте, вирішальне значення має якість перекладів. При перекладі наукових та технічних текстів у більшості сучасних платформ є можливість підключити словники, імпортувати термінологію, укласти так званий словник користувача. Але, при цьому, не завжди є можливість вибору варіанту правопису, вибору між старою та новою орфографією як в німецькій мові, чи між американським та британським варіантом англійської.

У безкоштовних програмах перекладу в Інтернеті, браузер служить в якості вхідного вікна для тексту. Текст для перекладу вставляється або вводиться через буфер обміну. Зазвичай форматування тексту не враховується. Користувач отримує лише формат тексту, який підлягає подальшій обробці та редагуванню. Але тут також є свої переваги. Корис-

тувач не потребує особливих навичок роботи з програмою, або певних лінгвістичних знань. Потрібний лише доступ до Інтернету. В свою чергу основним недоліком інтернет-перекладачів є неможливість підключення словників, а також відсутність можливості додати власні імена. Часто можливості безкоштовних перекладачів обмежуються певною кількістю символів й великі за розміром тексти не підлягають якісному перекладу.

Розглянемо декілька прикладів перекладу багатозначної лексики за допомогою онлайн-перекладачів.

Німецький оригінал із вживанням багатозначного дієслова «aufziehen»:

1. Sie hat ihre Uhr jeden Tag aufgezogen.
2. Meine Eltern haben drei Kinder aufgezogen.
3. Ich habe die Mütze aufgezogen, weil es zu kalt war.

Переклад Google перекладачем:

1. Щодня вона піднімала свій годинник (правильний варіант: заводила).
2. Мої батьки підняли трьох дітей (правильний варіант: виховали трьох дітей).
3. Я поклав на мою кепку, тому що це було дуже холодно (правильний варіант: я натягнув капелюх, тому що було дуже холодно).

Переклад Webtran перекладачем:

1. Вона підняла свій годинник кожен день.
2. Мої батьки виховали трьох дітей.
3. Я підняв кришку, тому що це було занадто холодно.

Як бачимо з наведених прикладів, Google онлайн перекладачеві не вдалося розпізнати нюанси значення німецького дієслова, проте система перекладу Webtran вдало відтворила друге речення оригіналу. Не було також враховано особливості синтаксичної структури речень. Крім того, обидва онлайн-перекладачі не впоралися із перекладом іменника «Mütze» в третьому реченні, хоча кожна із систем перекладає зазначену лексему поза контекстом.

На противагу онлайн-перекладачам, програми перекладу для персональних комп'ютерів пропонують свій власний інтерфейс користувача або, залежно від виробника, також безпосередньо текстову обробку, наприклад: програми, що інтегруються в Microsoft Word.

Таким чином, користувач може працювати в знайомому середовищі. Програми – в залежності від версії – можна розширити власним словником або спеціалізованими словниками (банківська справа, менеджмент). Це зробить переклад якіснішим. Вони також пропонують індивідуальні варіанти налаштування та додаткові можливості: пошук в словнику та переклад веб-сайтів.

Недоліками роботи з такими системами може бути необхідність специфічних знань, попереднього ознайомлення з програмою.

Висновки і пропозиції. Безкоштовні послуги машинного перекладу – це допомога у перекладі коротких текстів, своєрідний чорновий варіант перекладу, який потребує подальшого редагування та ретельної перевірки. Перспективним у цій сфері є подальше удосконалення вже існуючих систем, словників та алгоритму аналізу граматичного й лексичного матеріалу.

Список літератури:

1. Періжняк М.М. Основні проблеми використання машинного перекладу для перекладу художніх творів : мат-ли I Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інтелектуальні системи та прикладна лінгвістика» / М.М. Періжняк. – Харків, 2012. – С. 69.
2. Янковець А.В. Особливості використання машинного перекладу в умовах професійної підготовки майбутніх перекладачів / А.В. Янковець // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Ужгород, Серія «Педагогіка, соціальна робота». – Випуск 25. – 2014. – С. 233–236.
3. Brants, Thorsten. Statistisch basierte Sprachmodelle und maschinelle Übersetzung / Thorsten Brants / In: Kallmeyer, Werner (Hg.) Sprachkorpora. Daten-mengen und Erkenntnisfortschritt. – Berlin: de Gruyter, 2007. – S. 235–248.

Муратова В.Ф.

Черноморский национальный университет имени Петра Могилы

МАШИННЫЙ ПЕРЕВОД: «ЗА» И «ПРОТИВ»**Аннотация**

В статье исследованы проблемы машинного перевода, рассмотрены положительные и отрицательные аспекты использования компьютерного перевода в профессиональной деятельности. Компьютеризация информационных технологий стимулирует развитие языкознания, а именно прикладной лингвистики, что становится предметом современных исследований и разработок. Значительное внимание в публикации сосредоточено на проблемах применения современных систем машинного перевода при передаче текстов различных функциональных стилей.

Ключевые слова: машинный перевод, переводческая деятельность, компьютеризация информационных технологий, функциональный стиль, редактирование перевода, качество перевода.

Muratova V.F.

Petro Mohyla Black Sea National University

MACHINE TRANSLATION: "PROS" AND "CONS"**Summary**

The problems of machine translation are examined in the article, positive and negative aspects of the use of computer translation in professional activity are considered. Computerization of information technologies stimulates the development of linguistics, namely applied linguistics, which is the subject of modern research and development. Considerable attention in the publication is focused on the problems of applying modern machine translation systems in the translations of texts of various functional styles.

Keywords: machine translation, computerization of information technology, functional style, translation editing, quality of translation.